

УМЕТНОСТ КАО МОТИВ У ОБЛИКОВАЊУ ОТВОРЕНИХ ЈАВНИХ ПРОСТОРА НА ПРЕДМЕТУ „МОРФОЛОГИЈА ГРАДСКИХ ПРОСТОРА” АРХИТЕКТОНСКОГ ФАКУЛТЕТА У БЕОГРАДУ

Александра М. ЂУКИЋ

*Универзитет у Београду, Архитектонски факултет,
Департаман за урбанизам, Београд*

Бранислав М. АНТОНИЋ

*Универзитет у Београду, Архитектонски факултет,
Департаман за урбанизам, Београд*

Апстракт: Урбанизам представља област где се уметност преклапа са технологијама и друштвеним и природним наукама. Уметнички елемент у урбанизму долази посебно до изражаја у урбанистичком пројектовању, које наглашава значај естетике у обликовању простора. Примери уметнички обликованих отворених јавних простора су посебно важни, јер њихово обликовање захтева од уметничког израза да буде и друштвено одговоран, да својим карактером одговори на потребе заједнице која га користи и за коју је он део локалног идентитета.

Предмет „Морфологија градских потеза” на Архитектонском факултету Универзитета у Београду је замишљен да везу између урбанизма и осталих уметности издигне на виши ниво. Полазиште у истраживањима на предмету су дела ликовних, драмских, музичких или примењених уметности. Студенти анализирају постулате изабраних уметничких дела и преводе их у градски простор у виду малог урбанистичког пројекта трга, парка, дворишта или дела кеја. Посебан нагласак у овом процесу је повезивање елемената датог дела са изабраних простором, кроз „превођење” елемената уметничког дела у нови функционални и физички оквир. Циљ овог рада је да се критички објасни процес рада на предмету „Морфологија градских потеза” као студије случаја, кроз приказ истраживања и најбољих студентских радова као исхода. Пре тога ће бити објашњен мотив за увођење овог предмета кроз краћу теоријску расправу о повезаности урбанизма и осталих грана уметности. Комбиновање теоријског приступа са студијом случаја је основ за закључна разматрања о квалитету добијених урбанистичких решења и могућностима унапређења наставе.

Кључне речи: Уметност, урбанизам, отворени јавни простори, Архитектонски факултет

УВОД

Уметност је одувек имала утицај на урбанизам као примењену дисциплину између технолошких, природних и друштвених наука и уметности. Овај утицај је посебно видљив у области урбанистичког пројектовања које има веома истакнуту физичко-просторну компоненту, тј. где форма и композиција, као битне за целокупну уметност, имају важну улогу. Посебно је занимљив случај главних градских потеза, односно отворених јавних простора у граду: улица, тргова, кејова, променада, заједничких блоковских дворишта. Дате просторе најчешће објашњавамо са физичког/просторног и функционалног аспекта, али их је боље посматрати свеобухватно, што подразумева њихову анализу из угла других аспеката: уметничког, културолошког, психолошког, перцептивног, друштвеног, економског, еколошког и др.¹

Ово сложено сагледавање градског простора се развило у последњих пола века, насупротив дотад владајућем модернистичком схватању улице као „артерије за лак проток возила”, како ју је одредио Ле Корбузије (фра. *Le Corbusier*), великан модернистичке архитектуре и урбанизма. За разлику од модернистичког приступа, позната активисткиња урбане социологије, Џејн Џејкобс (енг. *Jane Jacobs*), 1960-их година промовише вишеслојност и вишезначност улице као апотеозу отвореног градског простора². Кроуч (енг. *Crouch*) потом унапређује ово виђење, наглашавајући културни и културолошки значај улице као места догађања и догађаја³. Ејткен и Лукинбил (енг. *Aitken & Lukinbeal*) даље повезују сложеност градске улице са филмом и књижевношћу као реакцију посматрача у филму и књижевним делима на посматрање и/или помињање улица и њихових визуелна обележја⁴. Овим следом се веома лако уочава како се отворени градски простор од чисто физичке и функционалне димензије доводи у везу са уметничким и стваралачким.

Објашњени пример повезаности отворених јавних простора у граду и филмске уметности веома добро осликава значај односа урбанизма и, шире, архитектуре са осталим гранама уметности. Циљ рада је да се укаже на овај однос кроз критички приказ процеса рада на предмету „Морфологија градских потеза” на Департману за урбанизам Архитектонског факултета Универзитета у Београду као студије случаја. Пре тога ће бити објашњен мотив за увођење овог предмета кроз краћу теоријску расправу о повезаности урбанизма и осталих грана уметности. Комбиновање теоријског приступа са студијом случаја је основ за закључна разматрања о квалитету добијених урбанистичких решења и могућностима унапређења наставе.

МЕТОДОЛОГИЈА РАДА

Рад је уређен као студија случаја, где је студија предмет „Морфологија градских потеза” кроз опис рада са студентима на предмету и добијена урбанистичка решења као исход рада студената. За потребе приказа студије случаја претходно је изложена теоријска грађа која се односи на везу урбанизма, а посебно урбанистичког пројектовања, и различитих грана уметности. Поређењем теоријске основе и студије случаја изводе се крајњи закључци како се рад на предмету може даље побољшати. Матери-

1 А. Ђукић, *Очување идентитетских главне улице војвођанској града у функцији урбане обнове*, 2011, 34.

2 Џ. Џејкобс, *Смрти и животи великих америчких градова*, прев. М. Јанковић, 2011, 27.

3 D. Crouch, "The Street in the Making of Popular Geographical Knowledge", in: *Images of the Street: Planning, Identity and Control in Public Space*, ed. N. Fyfe, Routledge, London and New York, 1998, 160.

4 S. C. Aitken, & C. Lukinbeal, "Of Heroes, Fools and Fisher Kings: Cinematic Representations of Street Myths and Hysterical Males in the Films of Terry Gilliam", in: *Images of the Street: Planning, Identity and Control in Public Space*, ed. N. Fyfe, Routledge, London and New York, 1998, 144.

јал употребљен у овом научном раду обухвата курикулум, радну свеску и остали радни материјал на предмету „Морфологија градских потеза”, као и најбоље студентске радове.

УМЕТНИЧКО ДЕЛО КАО МОТИВ ЗА УРБАНИСТИЧКО РЕШЕЊЕ

Уметност као мотив за стварање одређеног урбанистичке композиције као решења процеса у урбанистичком пројектовању садржи више битних елемената.

Први елемент је сигурно креативност или стваралачки дух, који је својствен како урбанизму и архитектури тако и другим гранама уметности. Креативност је блиско повезана за другим елементом – инспирацијом, односно уметничким надахнућем. Предуслов за сваку креативност у уметности и уметничко дело као његов исход је инспирација⁵. То значи да уметност не постоји без инспирације. Међусобни односи су веома испреплетени, поготово ако се зна да се инспирација може наћи свуда и у односу на све појаве у окружењу. Слично томе, и сама уметничка дела представљају инспирацију за нову креативност⁶. Тако одређено дело из друге гране уметности може бити инспирација за настајање решења за нови и обновљени трг, улицу или кеј.

Трећи битан елемент је асоцијација, која се сматра помоћним средством у уметности, па тако и у урбанизму, али се не може изоставити. Асоцијацијом се такође подстиче креативност⁷. Четврти елемент који се може навести као важан је опонашање или имитација. Иако се овај поступак у уметности обично не цени превише, истраживања су показала да чак и кроз процес имитације уметничког дела може доћи до подизања креативности и инспирације⁸.

Урбанизам и архитектура као део уметности могу се довести у креативну везу са свим гранама уметности, будући да бројни уметници сматрају да људска чула, кључна за опажање и доживљај уметничког дела, међусобно утичу једна на друге. Ово се описује као доживљај синестезије. То је појава у опажању где се стимулацијом једног чула аутоматски доживљава и стимулација другог чула^{9,10}. На пример, да се преко опажања боје доживљавају звуци или облици.

Могу се дати следећи примери:

- Музика: Низ композитора и теоретичара музике попут Џона Кејџа (енг. *John Cage*), Дејвида Тјудора (енг. *David Tudor*), Џорџа Крамба (енг. *George Crumb*), Јаниса Ксенакиса (енг. *Iannis Xenakis*) или Џона Зорна (енг. *John Zorn*) су истраживали могућности графичког представљања нове музике, путем прављења интересантних паралела за просторно представљање и оркестрирање догађаја који се одвијају током времена према одређеној путањи.

5 V. Oleynick, T. Thrash, M. LeFew, E. Moldovan and P. Kieffaber, “The scientific study of inspiration in the creative process: challenges and opportunities”, *Frontiers in Human Neuroscience* 8 (Bethesda, MD), 2014, 436. doi: 10.3389/fnhum.2014.00436.

6 D. An and N. Youn, “The inspirational power of arts on creativity”, *Journal of Business Research* 85 (Amsterdam), 2018, 467-475. doi: 10.1016/j.jbusres.2017.10.025.

7 T. Okada, Takeshi and K. Ishibashi, “Imitation, Inspiration, and Creation: Cognitive Process of Creative Drawing by Copying Others’ Artworks”, *Cognitive Science* 41(Hoboken, NJ). 2016, 1804-1837. doi: 10.1111/cogs.12442.

8 Исиџо.

9 R. Cytowic, *Synesthesia: A Union of the Senses (2nd edition)*, MIT Press Cambridge, MA, 2002, 5.

10 C. van Campen, *The Hidden Sense: Synesthesia in Art and Science*, Cambridge, MA, MIT Press, 2007, 167-168.

- Сликаство: Василиј Кандински (рус. *Василий Кандинский*) је у сваком елементу свог сликарства имао доживљај синестезије; једноставне композиције је сматрао мелодијским, а сложене симфонијским, а боје су, слично томе, имале четири тона: топао, хладан, светао и таман.
- Књижевност: У књижевним делима се могу уочити непосредне везе са градским простором, када се он описује кроз реч књижевног дела. Могу се уочити и сложенији односи; композиција књижевног дела може се искористити у композицији простора. Ингарден (енг. *Ingarden*) овде уочава спољашњу и унутрашњу композицију. Спољашња композиција се лако уочава, пошто она подразумева организовање књижевног дела на основу спољних чинилаца (томови, поглавља, одломци, чинови, сцене, стихови, строфе). Унутрашња композиција је тежа за уочити, јер се под њом сматра: развијање радње кроз низ корака; учесталост и преплитање описних, наративних, дијалогских и монолошких сегмената; распоред и развијање мотива; густину статичних и динамичних мотива, као и распоред и међусобни однос ликова¹¹.
- Филм: Везе филма и архитектуре и урбанизма су посебно актуелизовани последњих деценија, са проширењем могућности филма као уметничке гране. Пример за овај однос је двадесетак уметничких филмова аутора Џејмса Мана (енг. *James Munn*), надахнутих модернистичким кућама Ле Корбизјеа, Френка Лојд Рајта (енг. *Frank Lloyd Wright*) и Џона Лејтнера (енг. *John Lautner*). Овде изабране модернистичке куће утичу на стварање секвенци и ток филма.

Последњих година се посебно развијају везе различитих грана уметности где се укључује елемент свеприсутне дигитализације услед употребе могућности рачунара. Овим ће се ово поље истраживања само додатно проширити.

СТУДИЈА СЛУЧАЈА: ПРЕДМЕТ „МОРФОЛОГИЈА ГРАДСКИХ ПРОСТОРА“ НА АРХИТЕКТОНСКОМ ФАКУЛТЕТУ У БЕОГРАДУ

Предмет „Морфологија градских потеза“ постоји већ готово две деценије на Архитектонском факултету Универзитета у Београду, где је изборни предмет из области урбанизма на мастер студијама¹². Дати предмет је замислила проф. др Александра Ђукић, која је и његов руководилац. Пар година потом проф. др Александра Ђукић је као гостујући професор увела исти предмет и на Одсеку за архитектуру Архитектонско-грађевинско-геодетског факултета Универзитета у Бања Луци, у Републици Српској.

У средишту пажње предмета¹³ је истраживање у пољу урбанизма и архитектуре кроз њихово упознавање са урбаном морфологијом. Питање урбане морфологије посебно је актуелно неколико последњих деценија, са покретом постмодерне архитектуре и урбанизма. За разлику од чисте функционалности, промовисане од стране модернизма, постмодернистички урбанистички пројектанти уздижу значај облика и обликовања, односно просторности и тродимензионалности града и његових градивних елемената. Овде се посебно наглашавају пропорција и размера градских блокова и отворених јавних простора града^{14,15}.

11 R. Ingarden, *Das Literarische Kunstwerk: Eine Untersuchung aus dem Grenzgebiet der Ontologie, Logik und Literaturwissenschaft* [The literary work of art: An investigation from the borderland of ontology, logic and literary science], Niemeyer, Halle/ Saale, 1931.

12 1. година мастер студија, одн. 4. година интегрисаних студија архитектуре

13 Изложени елементи су део стандардног курикулума предмета.

14 K. Lynch, *A Theory of Good City Form*, MIT Press, Cambridge, MA, 1981, 12.

15 L. Krier, *Houses, Palaces, Cities*, John Wiley & Sons, New York, 1984, 46.

Основни циљ предмета је оспособљавање студената кроз унапређење њиховог сазнања и вештина у пољу урбанистичког пројектовања и реконструкције, кроз вежбање урбанистичке композиције градских потеза. Дато подразумева и усвајање знања из основних савремених метода и техника унапређења организације градског склопа, са посебним нагласком на односе између урбанизма и ликовних, музичких, драмских и примењених уметности. Исходи предмета се огледају кроз начине за креативну примену датих уметности у оквиру урбанистичког пројектовања, кроз креирање урбанистичких решења отворених јавних простора на конкретним местима у оквиру изабраног града¹⁶ („урбанистичких композиција”). Овако обликовани отворени јавни простори имају за задатак да интегришу различите аспекте урбанистичког пројектовања и његовог односа према полазном уметничком делу. Студенти морају на креативан начин функционално и обликовно „превести” главна полазишта уметничког дела у конкретни градски простор са окружењем.

Настава на предмету „Морфологија градских потеза” обухвата теоријска предавања и вежбе. Теоријска предавања обухватају интерактивна мултимедијална предавања и предавања *ex cathedra*, на теме: културолошки обрасци, идентитет, перцепција, морфологија потеза, однос између других уметности – сликарства, филма, књижевности, плеса и музике и архитектуре, урбанистичке форме јединице и целине у композицији, као и критичке анализе примера из светске праксе.

Вежбе на предмету обухватају практичан рад студената кроз две главне целине, уз уводни део, где се објашњава начин рада на предмету:

- [1] Уводни део је кратко истраживање студената, које се састоји из разумевања једног од уводних научних текстова из радне свеске (*reader*). Дати текстови се односе на повезивање појединих градова уметности са простором. Између осталог, датим текстовима се обрађује веза простора и боја, звука, серијализма у музици и плесу, синхронизације, филмске монтаже или примене златног пресека у музици и архитектури;
- [2] Прва главна целина јесте коришћење дела Василија Кандинског (рус. Васи́лий Канди́нский) као креативног полазишта за разраду конкретне урбанистичке композиције. У овој целини анализирају се слике из „Баухаус” фазе (1922-1933) В. Кандинског, која одликују изразита апстрактност и геометричност, као и нагласак на чистој боји, јасном облику и композицији. У складу са тим дата сликарска дела су погодна за „превођење” у урбани простор, од стране студената. Изабрана слика се истражује кроз његову структуру, композицију и значење, да би се затим утврдиле могућности њеног декомпоновања и примене на склоп изабраног градског потеза;
- [3] На основу претходне целине, улази се у другу целину где студенти донекле понављају поступак као у првој целини, али уз одређене додатне задатке; сада они сами бирају уметничко дело за анализу. Поред тога, веома важан је и избор мањег потеза у граду за креирање сопственог урбанистичког решења-композиције. У оквиру предмета најчешће су обрађивани проблеми изградњеног градског језгра, са нагласком на ремоделовање, преобликовање и оживљавање, а све у циљу креирања значајних градских потеза. Предлози крајњих интервенција су обично у облику концептуалног решења.

Исход студентског рада у обе целине су урбанистичка решења приказана на већим плакатима¹⁷ како би се на једном месту што лакше сагледао цео процес рада.

¹⁶ Током протеклих година полигон за рад је био углавном Београд, односно Бања Лука.

¹⁷ Плакати испитног елабората су према датим условима усправни, мера 100×50 cm.



Слика 1



Слика 2

СТУДЕНТСКИ РАДОВИ НА ПРЕДМЕТУ „МОРФОЛОГИЈА ГРАДСКИХ ПРОСТОРА“

Од свог успостављања „Морфологија градских простора“ се показала као интересантан предмет за студенте архитектуре, па је увек имала натпросечно много учесника за групу изборних предмета из области урбанизма. У складу са овим кроз наставу на предмету на факултетима у Београду и Бања Луци је прошло и успешно је завршило више стотина студената. Упоредо са тим и сам предмет је развијан и прилагођаван потребама студената и постизању што бољих исхода у раду са њима.

Методолошки приступ у изради семестралног задатка се састоји из три корака: анализа одабраног уметничког дела кроз више аспеката, његово декомпоновање, израда рекомпозиције на основу одабраних кључних принципа и елемената, као и одабир одговарајуће градске локације за његову апликацију. Прикази су дводимензионални и тродимензионални у апстрактном и конкретном градском простору. Даље су приказана четири узорна рада из последње две генерације.

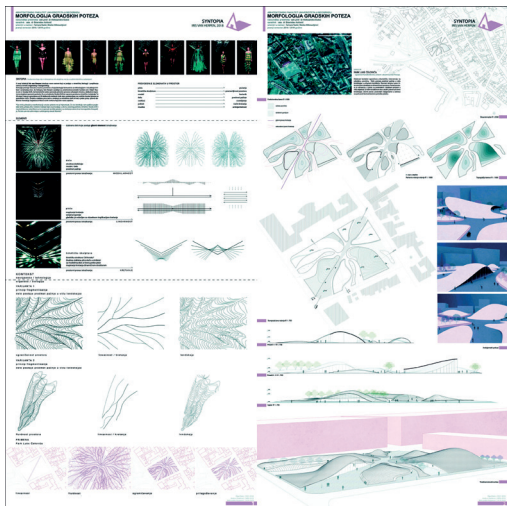
У првом представљеном раду (сл. 1) троје студената појединачно полазе од три секвенце од по шест секунди из три балета различитих периода: „Лабудово језеро“ Петра Иљича Чајковског (рус. *Пётр Ильич Чайковский*) из 1877. (класичан балет), „Ноћно путовање“ (енг. *Night Journey*) Марте Грејем (енг. *Martha Graham*) из 1947. (модерни балет) и „Берлин“ (енг. *Berlin*) Хофеша Шектера (енг. *Hofesh Shechter*) из 2012. (модерни балет 21. века). У средишту пажње је однос покрета тела балетских играча и јачине музике. На основу тога из сваке секвенце се појединачном анализом извлачи по једна изломљена линија-водиља, а њиховим преклапањем се ствара нова просторна композиција. У њеном облику се потом препознаје могућност фокусирања, па се рекомпонује и примењује у виду видиковца у окружење Ушћа, као својеврсни видиковцац на Калемегдан преко Саве.

Други пример такође представља спој више различитих уметности (сл. 2). У питању је спот „Опера 2“ (лет. *Opera 2*) летонско-руског музичара Витаса (лет. *Vitalij Vlasovič Gračev – Vitas*). Тим од два студента је анализирао текст песме, разлику у тону током извођења и промену кадра у споту. За разлику од претходног примера, где се наглашава поступност у развоју пројекта, овде се пре сагледава веза

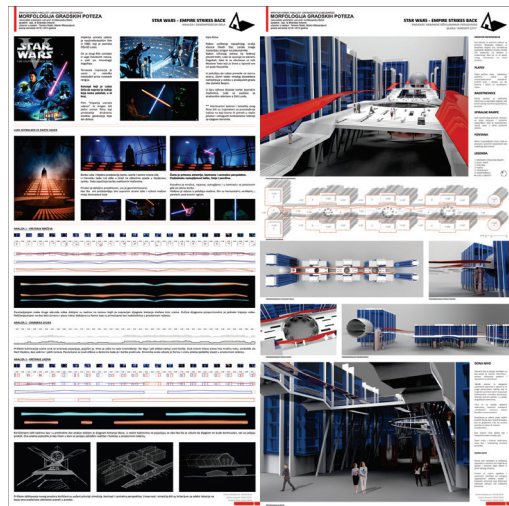
уметничко дело-урбанистичка композиција, тј. како су поједини елементи спота утицали на обликовно формирање и функционално одређење појединачних сегмената саме композиције. Изабрани простор за апликацију композиције је део дунавске променаде у Марини Дорћол у Београду, па је ово истовремено и пример урбане обнове.

Примењена уметност је било полазиште и за трећи пример (сл. 3). Група од три студенткиње је изабрала једну одевну комбинацију са ревије „Синтопија” (енг. *Sintopia*) холандске модне креаторке Ирис ван Херпен (хол. *Iris van Herpen*). Необично експресиван стил ове модне креаторке са јаком везом ка облику, органским формама и просторној композицији утицао је на дати избор. Изабрана одевна композиција је декомпонована на саставне делове. Они су затим били основа за рекомпозицију примењене на Парку Луке Ђеловића испред Економског факултета у Београду у виду тродимензионалног простора, где је доњи ниво пројектован као простор за изложбе, док се горњи, заталасани део и даље користи као парк, али са далеко динамичнијом формом. Слично претходном, и у овом случају се ради о пројекту урбане обнове.

Пример 4 је такође пројекат урбане обнове, али на Новом Београду (сл. 4). За полазиште је узет филм „Империја узвраћа ударац” (енг. *The Empire Strikes Back*) из 1980. године, из серијала „Звездани ратови” (енг. *Star Wars*) редитеља и сценаристе Џорџа Лукаса (енг. *George Lucas*). Из датог филма је извучен веома битан последњи кадар борбе између два главна противника, где су студенти анализирали динамику звука и покрет у виду кретања мачева. Како дати филм по већини елемената припада жанру научне фантастике (пројекција будућности) тако је и изабрано подручје интервенције. У питању је отворени простор између пословних зграда у новом комплексу “Airport City” на Новом Београду. Дати комплекс је саграђен у модернистичком стилу, уз примену челика и стакла. У складу са овим елементима и урбанистичка композиција ремоделованог унутарблоковског простора је савремена и футуристичка, а тако је и приказана и на плакатима.



Слика 3



Слика 4

ЗАКЉУЧАК

Урбанизам и архитектура имају много додирних тачака са осталим гранама уметности. Различита уметничка дела могу бити инспирација или асоцијација за креативност у другом уметничком пољу, а могу и као имитација исто побудити. У складу са овим, уметничка дела могу међусобно утицати једна на друге чак и ако се опажају путем сасвим других људских чула. Ови сложени односи између различитих грана уметности и различитих уметничких дела су приказани кроз објашњење предмета „Морфологија градских потеза” као студије случаја, кроз приказ основних елемената предмета, процеса рада и исхода студентског рада на предмету – урбанистичких решења-композиција насталих на основу изабраног дела из друге гране уметности.

Приказани примери одабраних студентских радова насталих протеклих година говоре о новим тенденцијама које се могу уочити на предмету.

Студенти се све више одлучују за она дела где се преклапа више видова уметности, односно која истовремено побуђују више чула и траже више начина уметничког исказа, попут балета, ритмичке гимнастике, филма, или спотова. Самим тим, последњих пар година је проширен опсег предавања и укључени су нови текстови у радну свеску предмета;

На другом месту, може се приметити да се све више бирају уметничка дела са одређеним степеном употребе специјалних компјутерских програма и ефеката, чиме се и на овом предмету неизоставно укључује и дигитализација у уметничко поље. На пример, у претпоследњој генерацији студената једна група је одабрала уметничке и креативне елементе једне компјутерске игрице као пример за анализу. Ово је новина и на глобалном нивоу, па остаје као циљ за унапређење предмета у следећим годинама. Поред тога, као неопходна, намеће се и сарадња са стручњацима из области софтвера и гејминга кроз гостујућа предавања.

Повезано са претходним се јављају и одређени изазови у настави. Студенти неретко бирају веома сложена уметничка дела, посебно из области примењених уметности и на граници уметности и науке и технологије. Ту се јављају тешкоће у упрошћавању приступа у анализи дела, а ради добијања погодних улазних података за обликовање урбанистичког решења, као и у фази одабира кључних елемената и постулата за декомпоновање. У раду су приказани примери где је ово савладано, али мањи број студената је управо у овом кораку имао тешкоће. На пример, управо споменута група која је истраживала компјутерску игрицу је имала потешкоће да се избори са спајањем више нивоа анализе. На основу тога наставно особље је као посебан задатак предузело да се пре започињања дубље анализе уметничког дела направи међукорак где студенти процењују и сажето објашњавају да ли је (1) прелиминарно изабрано уметничко дело погодно за анализу и (2) ако постоје одређена ограничења како да се она премосте. Обично у том случају студенти сужавају поље истраживања, попут кључног кадра из филма и балета или сцене из романа.

ЗАХВАЛНОСТ

Проф. др Александра Ђукић се захваљује свим студентима који су успешно прошли наставу на предмету „Морфологија градских потеза”, а посебну захвалност исказује осталим сарадницима који су учествовали на предмету: доц. др Милени Вукмировић, доц. др Дубравку Алексићу, доц. Ивици Николићу и докторанткињи Тамари Радић.

ИЛУСТРАЦИЈЕ

- 1: Дуња Јелисавчић, Тијана Стаменић и Александар Мајсторовић, Просторна композиција видиковца на Ушћу у Београду на основу анализе секвенци класичног и модерног балета. 2018. Дигитални цртежи урађени у програмима AutoCAD, 3D max и PhotoShop. Збирка предмета „Морфологија урбаних потеза“.
Dunja Jelisavčić, Tijana Stamenić and Aleksandar Majstorović, Spatial composition of the lookout at Ušće in Belgrade based on the analysis of the sequences of classical and modern ballet. 2018. Digital drawings made in AutoCAD, 3D max and PhotoShop. Collection of subjects “Morphology of urban features”.
- 2: Ковиљка Видојевић и Иван Јовановић. 2018. Урбанистичка композиција дела нове дунавске променаде у Марини Дорћол у Београду на основу анализе спота „Опера 2“. 2018. Дигитални цртежи урађени у програмима AutoCAD, 3D max и PhotoShop. Збирка предмета „Морфологија урбаних потеза“.
Koviljka Vidojević and Ivan Jovanović. 2018. Urban composition of the new Danube promenade in Marina Dorcol in Belgrade based on the analysis of the video “Opera 2”. 2018. Digital drawings made in AutoCAD, 3D max and PhotoShop. Collection of subjects “Morphology of urban features”.
- 3: Олга Дукић, Андреа Станковић и Александра Стојановић. 2019. Урбанистичка композиција дела Парка Луке Ђеловића испред Економског факултета у Београду на основу анализе одевне комбинације са модне ревије „Синтопија“. Дигитални цртежи урађени у програмима AutoCAD, 3D max и PhotoShop. Збирка предмета „Морфологија урбаних потеза“.
Olga Dukić, Andrea Stanković and Aleksandra Stojanović. 2019. Urban composition of the work of Luka Ćelović Park in front of the Faculty of Economics in Belgrade based on the analysis of the clothing combination from the fashion show “Sintopija”. Digital drawings made in AutoCAD, 3D max and PhotoShop. Collection of subjects “Morphology of urban features”.
- 4: Марко Маџаревић, Исидора Јованов и Кристина Симић. 2019. Пројекат урбаног оживљавања пословног блока “Airport City” на Новом Београду. Дигитални цртежи урађени у програмима AutoCAD, 3D max и PhotoShop. Збирка предмета „Морфологија урбаних потеза“.
Marko Mađžarević, Isidora Jovanov and Kristina Simić. 2019. Urban city business block project “Airport City” in New Belgrade. Digital drawings made in AutoCAD, 3D max and PhotoShop. Collection of subjects “Morphology of urban features”.

ЛИТЕРАТУРА

- Aitken, Stuart C. & Lukinbeal, Chris, “Of Heroes, Fools and Fisher Kings: Cinematic Representations of Street Myths and Hysterical Males in the Films of Terry Gilliam”, in: *Images of the Street: Planning, Identity and Control in Public Space* ed. N. Fyfe, Routledge, London and New York, 1998, 141-159.
- An, Dongwy and Youn, Nara, “The inspirational power of arts on creativity”, *Journal of Business Research* 85 (Amsterdam), 2018, 467-475. doi: 10.1016/j.jbusres.2017.10.025.
- van Campen, Cretien, *The Hidden Sense: Synesthesia in Art and Science*, MIT Press, Cambridge, MA, 2007.
- Crouch, David, “The Street in the Making of Popular Geographical Knowledge”, in: *Images of the Street: Planning, Identity and Control in Public Space*, ed. N. Fyfe, Routledge, London and New York, 1998, 160-172.
- Cytowic, Richard, *Synesthesia: A Union of the Senses (2nd edition)*, MIT Press Cambridge, MA, 2002.
- Ingarden Roman, *Das Literarische Kunstwerk: Eine Untersuchung aus dem Grenzgebiet der Ontologie, Logik und Literaturwissenschaft [The literary work of art: An investigation from the borderland of ontology, logic and literary science]*, Niemeyer, Halle/ Saale, 1931.
- Lynch, Kevin, *A Theory of Good City Form*, MIT Press, Cambridge, MA, 1981.
- Krier, Leon, *Houses, Palaces, Cities*, John Wiley & Sons, New York, 1984.
- Okada, Takeshi and Ishibashi, Kentaro, “Imitation, Inspiration, and Creation: Cognitive Process of Creative Drawing by Copying Others’ Artworks”, *Cognitive Science* 41(Hoboken, NJ). 2016, 1804-1837. doi: 10.1111/cogs.12442.
- Oleynick, Victoria, Thrash, Todd, LeFev, Michael, Moldovan, Emil and Kieffaber,

Paul, "The scientific study of inspiration in the creative process: challenges and opportunities", *Frontiers in Human Neuroscience* 8 (Bethesda, MD), 2014, 436. doi: 10.3389/fnhum.2014.00436.

Ђукић, Александра. *Очување идентитетa главне улице војвођанског града у функцији урбане обнове (докторска дисертација)*, Универзитет у Београду, Београд, 2011.

Цејкобс, Џејн. *Смрт и животи великих америчких градова*, прев. М. Јанковић, Krug Commerce, Београд, 2011.

Aleksandra M. Djukić
Branislav M. Antonić

ART AS A MOTIVE IN THE DESIGN OF OPEN PUBLIC SPACES AT THE COURSE "MORPHOLOGY OF URBAN SPACE" OF THE FACULTY OF ARCHITECTURE IN BELGRADE

Summary: Urbanism is a field where art overlaps with technology and the social and natural sciences. The artistic element in urbanism is particularly prominent in urban design, which emphasizes the significance of aesthetics in the shaping of space. The examples of artistically-shaped open public spaces are exceptionally important, because shaping them requires from artistic expression to be socially responsible, as well as to respond by its character to the needs of the community that uses it and for which it is part of a local identity. The course "Morphology of City Paths" at the Faculty of Architecture of the University of Belgrade is designed to elevate the link between urbanism and other arts to a higher level. The starting point in research at the subject is the works of fine arts, drama, music or applied arts. Students analyse postulates of selected works of art and transform them into an urban space in the form of a small urban design project – a square, park, yard or quay. A special highlight in this process is to connect the elements of the given work with the selected space, through the "translation" of the elements of the work of art into a new functional and physical framework. The aim of this paper is to critically explain the process of work on the subject of the "Morphology of City Paths" as a case study, by presenting research and the best student works as an outcome. Before that, the motive for introducing this subject will be explained through a brief theoretical discussion of the connection between urbanism and other branches of the arts. Combining a theoretical approach with a case study is the basis for concluding considerations about the quality of urban-design solutions obtained and the possibilities of improving teaching.

Keywords: Arts, urbanism, open space, Faculty of Architecture